

Helsinki 10.2.2014

Opetus- ja kulttuuriministeriölle

Asia: Professoriliiton lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi Suomen Akatemiasta annetun lain muuttamisesta

Opetus- ja kulttuuriministeriö ei ole pyytänyt Professoriliitolta lausuntoa asiassa. Asian merkityksen huomioon ottaen ylintä tutkijakuntaa edustavana järjestönä Professoriliitto (jäljempänä liitto) lausuu kuitenkin ministeriölle seuraavan:

Keskeisintä muutoksessa on Strategisen tutkimuksen neuvoston perustaminen Suomen Akatemiaan ja siitä seuraavat ja siihen liittyvät toimet. Tämä on koko asian ydin.

Muita tärkeitä kohtia lakiluonnoksessa ovat Akatemian hallitukseen kaavaillut muutokset ja tutkimusinfrastruktuurikomitea.

Liitto näkee muutoksessa pyrkimystä poliittiseen ohjailuun, jota ei voida pitää tieteen kehityksen kannalta tarkoituksenmukaisena. Ehdotettu muutos muistuttaisi 1970-luvun tilannetta.

Jäljempänä lausunnossaan liitto käsittelee muutosesityksiä tarvittavalta osin pykäläkohtaisesti.

1 § Hallinnollinen asema

Liitolla ei ole tähän huomautettavaa.

2 § Tehtävät

Liitolla ei ole tähän huomautettavaa.

3 § Hallitus

Kaavaillun mukaan Akatemian hallituksen kokoonpanossa tapahtuisi melko suuri muutos. Pääjohtaja ja toimikuntien puheenjohtajat eivät enää olisi päätösvaltaisia jäseniä hallituksessa. Päätösvaltaa käyttäisivät ”Akatemiaan kuulumattomat” valtioneuvoston nimeämät puheenjohtaja, varapuheenjohtaja ja jäsenet. Liitto ei pidä tätä perusteltuna.

Tiedeyhteisöllä on merkittävä vaikutusmahdollisuus valittaessa toimikuntia ja käytännössä myös niiden puheenjohtajia eli nykyisiä Akatemia hallituksen jäseniä. Kaavaillun uuden hallituksen jäsenten valintaan tiedeyhteisöllä ei ole ainakaan samanlaista vaikutusmahdollisuutta. Uuden hallituksen jäsenten tieteellisen tason ei tarvitsisi olla yhtä kvalifioitunutta kuin nykyi-

sen hallituksen. Liitto ei näe perustetta muuttaa hallituksen kokoonpanossa nykyistä käytäntöä ja valintatapaa, koska tieteellinen asiantuntemus tulee parhaiten esiin toimikuntien puheenjohtajien kautta.

4 § Hallituksen tehtävät

Mikäli Strategisen tutkimuksen neuvosto ja tutkimusinfrastruktuurikomitea perustetaan kaavailulla tavalla, ovat tämän pykälän muutokset perusteltuja.

5a § Tutkimusinfrastruktuurikomitea

Liitto pitää periaatteessa kannatettavana, että tutkimusinfrastruktuurin merkitys kasvaa myös Akatemian organisaatiossa. Tutkimusinfrastruktuurin panostaminen on tärkeää. Jossain määrin kyseenalaista on kuitenkin, onko nimike komitea täysin oikeaan osunut ja onko nimike tutkimusinfrastruktuurikomitea liian vaikeakäyttöinen: pitäisi pyrkiä lyhyempään nimikkeeseen.

Ehdotetun komitean tehtävät on kuvattu oikealla tavalla. Koska hallitus nimittää komitean, vaivaavat sen valintaa samat puutteet kuin itse hallituksen valintaa.

5b § Strategisen tutkimuksen neuvosto

Strategisen tutkimuksen neuvosto tulisi yhdessä valtioneuvoston kanssa käyttämään suurta taloudellista valtaa. Nyt esitettyjen ja aikaisempien kaavilujen mukaan tätä kautta suunnattaisiin uudelleen lopulta 70 miljoonaa euroa tutkimusrahaa. Vaikka se ei ole kuin muutama prosentti koko Suomen tutkimusrahoituksesta, on sillä merkittäviä taloudellisia ja myös yhteiskunnallisia vaikutuksia. Tämä tuodaan esiin myös lakiluonnoksen perusteluissa.

Näinkin suuren tutkimusrahan uudelleen suuntaamisella tulee olemaan väistämättä myös henkilövaikutuksia, jotka ovat vaikutusten kohteeksi joutuvilla negatiivisia. Asiat voivat kääntyä valitettavasti jopa siihen suuntaan, että joudutaan epävarmuuteen ja mahdollisesti jopa henkilöstön irtisanomisiin siellä, missä määrärahat vähenevät aikaisemmasta. Lakiluonnoksen perusteluissa tai muissa viralliselvityksissä ei tätä henkilöstökysymystä ole pohdittu riittävästi.

Strategista rahoitusta ja tätä neuvostoa perustellaan mm. kilpailun lisäämisellä. Liiton näkemyksen mukaan kilpailu rahoituksesta on periaatteessa hyvä, mutta epäselvää on, onko kaavailtu strateginen rahoitus paras muoto kilpailun toteuttamiseksi.

Strateginen rahoitus suunnattaisiin neuvoston päätöksellä tutkimukseen, jonka tarkoituksena on etsiä ratkaisuja yhteiskunnan haasteisiin. Valtioneuvosto päättäisi kuitenkin teema-alueet ja painopisteet. Tästä seuraa se, että strategisella rahoituksella tulee olemaan vahva sidospoliittiseen ohjaukseen ja hallituskausiin ja -ohjelmiin. Strateginen rahoitus ei lähde tieteellisen tutkimuksen tarpeista ja mahdollisuuksista, eikä rahoitus myöskään ole pitkäjänteistä.

Strategisen tutkimuksen neuvostoon ja rahoitukseen liittyy monia epäselviä kysymyksiä. Miten turvataan samanaikaisesti tutkimuksen yhteiskunnallinen merkitys ja korkea tieteellinen taso? Melko epäselväksi jää myös se, miten ja koska kaavailun uuden rahoitusinstrumentin arviointi suoritetaan.

Strategisen tutkimuksen neuvostolla tulisi olemaan valtioneuvoston määrittelemissä puitteisissa todellista vaikutusvaltaa sen kautta kulkevaan tutkimusrahoitukseen. Tämän takia olisikin ensiarvoisen tärkeää, että neuvoston jäseniksi valittaisiin korkeimman tason tutkijoita ja tutkimuksen asiantuntijoita. Lakiesitysluonnoksen mukaan valtioneuvosto nimittää strategisen

tutkimuksen neuvoston ministeriön esittelystä. Tiedeyhteisöllä ei olisi ainakaan lain tasolla säädettyä mahdollisuutta vaikuttaa neuvoston kokonpanoon. Tämä on selvä puute.

Strategisen tutkimuksen neuvoston perustaminen merkitsisi myös sitä, että Akatemiassa olisi useita erilaisia monijäsenisiä elimiä, joiden keskinäiset suhteet ja valtasuhteet eivät ainakaan kaikilta osin ole selvät. On mahdollista, että Akatemia byrokratisoituu nykyisestä tämän takia. Tämä ei olisi hyvää kehitystä.

6 § Hallituksen jaostot

Mikäli kaavaillut uudet monijäseniset elimet perustetaan, liitolla ei ole tähän huomautettavaa.

8 § Hallintovirasto

Mikäli kaavaillut uudet monijäseniset elimet perustetaan, liitolla ei ole tähän huomautettavaa.

10 § Akateemikon arvonimi

Liitolla ei ole tähän huomautettavaa.

12a § Esteellisyys

Liitolla ei ole tähän huomautettavaa.

Lakimuutoksen voimaantulo

Lakiluonnoksen perustelujen mukaan muutoksen on tarkoitus tulla voimaan 1.7.2014, jotta strategisen tutkimuksen neuvosto vois tehdä rahoituspäätöksiä vuoden 2015 alusta. Lain eduskuntakäsittely vie oman aikansa. Tavoiteltu aikataulu saattaakin osoittautua aivan liian haasteelliseksi.

Professoriliitto-Professorsförbundet

Maarit Valo

Maarit Valo
puheenjohtaja

Jorma Virkkala
toiminnanjohtaja